

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلام ایران پیشرفت

شاخص‌ها و نماگرهای معنویت اصیل اسلام

اردیبهشت ماه ۱۳۹۵

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سرناسه	: حمیدیه، بهزاد، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: شاخص‌ها و نماگرهای معنویت اصیل اسلام / نگارش بهزاد حمیدیه.
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۶۲ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	: سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: ۸۱.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۹۵-۱ : ۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: واژه‌نامه.
موضوع	: معنویت -- اسلام
موضوع	: Spirituality -- Islam
موضوع	: معنویت -- مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	: Spirituality-- Addresses, essays, lectures
موضوع	: پیشرفت -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Progress -- Religious aspects -- Islam
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. انتشارات الگوی پیشرفت
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ش ۸ج/۵۵/ BPT۲۵
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۶۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۵۹۲۹۰۵

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:
شاخص‌ها و نماگرهای معنویت اصیل اسلام

نگارش: دکتر بهزاد حمیدیه (عضو هیات علمی دانشگاه تهران)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، اردیبهشت ماه ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۹۵-۱

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email:olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این تک‌نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه‌جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به‌صورت تک‌نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید.

تک‌نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه‌مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک‌نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک‌نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رساندند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

۷	چکیده.....
۹	مقدمه و کلیات.....
۹	تبیین اهمیت موضوع.....
۱۱	تعاریف پایه.....
۱۱	روش.....
۱۳	تعریف معنویت.....
۱۳	الهاماتی جهت زمینه‌سازی تعریف معنویت.....
۱۳	۱- نظری به ارتکاز عرفی از «معنویت» در سخنان امام (ره) و مقام معظم رهبری.....
۱۵	۲- الهاماتی از معنای لغوی.....
۱۶	۳- الهاماتی از تعاریف غربی.....
۱۸	معنویت غیر از دینداری است.....
۱۸	معنویت گذر از ظاهر است.....
۱۹	بازتعریف معنویت اسلامی بر اساس کلام گهربار امیر المومنین (ع).....
۲۳	وضوح و تمایز: معنویت اسلامی چه هست و چه نیست؟.....
۲۸	معنویت اسلامی چه چیز نیست؟.....
۳۲	مراتب معنویت اسلامی.....
۳۵	مولفه‌ها و شاخص‌های معنویت اصیل اسلامی.....
۳۶	شاخص‌ها و نماگرهای معنویت اسلامی.....
۳۷	شاخص‌های نوع اول معنویت.....
۴۰	شاخص دوم: حکمت‌اندیشی.....
۴۶	شاخص سوم: تعالی اخلاقی.....
۵۱	شاخص نوع دوم معنویت.....
۵۲	شاخص‌های ایجابی.....
۵۳	شاخص‌های سلبی.....
۵۴	کارکردهای معنویت و تاثیرات آن بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.....
۵۶	نتیجه‌گیری و جمع‌بندی.....
۶۰	منابع.....

چکیده

در این تحقیق به دنبال شاخص‌های و نماگرهایی هستیم که نشان از میزان معنویت در جامعه باشند. مساله ما آن است که چگونه معنویت را که مفهومی کاملاً کیفی و مربوط به عالم درون افراد است در سنجشی میدانی، به کمیت تبدیل کنیم. هدف از این سنجش آن است که نوسان‌های معنویت را در طول زمان معین نماییم و بتوانیم برای افزایش آن و ممانعت از کاهش آن برنامه‌ریزی کنیم. این مساله به‌ویژه از آن جهت مهم است که معنویت در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، نقشی اساسی ایفا می‌کند و بر دیگر عناصر این الگو همچون دانش، خانواده، کار و تلاش اقتصادی، هنر، سیاست و غیره تاثیرگذار است، نه تنها بدانها جهت می‌بخشد، بلکه حتی در شتاب‌بخشیدن بدانها موثر است. روش ما برای کشف شاخص‌ها، تحلیل نظری مفهوم معنویت است که با مروری بر ادبیات غربی پیرامون این مفهوم، تحلیل لغوی و رجوع به معارف اسلامی (به‌طور خاص، روایتی از نهج البلاغه و نیز مطالب کتاب سیر و سلوک منسوب به بحرالعلوم) همراه با نظر به مفهوم معنویت نزد مقام معظم رهبری صورت پذیرفته است. پس از تحلیل نظری، طی پژوهشی میدانی (دو مرحله توزیع پرسشنامه میان ۴۰ نفر) تلاش کرده‌ایم انسجام و پایایی شاخص‌ها و نماگرها را تا حدودی بسنجیم و الهاماتی جهت تغییر و اصلاح جدول شاخص‌ها بیابیم. تعریف ما از معنویت اصیل اسلامی، چنین است: معناجویی از طریق رو کردن و جهت‌گیری وجودی به سوی منبع حقیقی همه اهداف و منبع حقیقی همه ارزش‌ها و این معناجویی و معنایابی، انسان را از سطح حیوانیت تعالی می‌دهد و آثار عمیقی بر همه ابعاد انسان از جسم و روان گرفته تا شناخت و رفتار برجای می‌گذارد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد دو نوع شاخص برای معنویت می‌توان در نظر گرفت: شاخص‌های انی (از طریق آثار و پیامدهای معنویت) و شاخص‌های لمی (از طریق مشاهده علل و عوامل ایجاد معنویت). در نوع اول، سه شاخص داریم: تحول عمیق روانی- تنی (فراسلامت)، تحول عمیق بینشی- نگرشی (حکمت‌اندیشی) و تحول عمیق رفتاری (تعالی اخلاقی). برای شاخص «فراسلامت»، سه نماگر مشخص می‌توان برشمرد: انرژی بدنی بالا برای صبر بر طاعت و صبر بر رنج‌ها،

آرامش روحی و رضایت از زندگی، برخورداری از عواطف ناب. شاخص حکمت‌اندیشی را می‌توان با پنج نماگر سنجدید: توحید عملی و مقدس و یکپارچه‌دیدن کل جهان، فرزاندگی در تصمیمات، شرح صدر، ادراک عمیق هدف خلقت، ادراک عمیق از خود. برای شاخص تعالی اخلاقی نیز هفت نماگر می‌توان در نظر گرفت: خودنظارتی اخلاقی، سبک زندگی متعالی، گذر از خودخواهی و لوازم آن، مقدس دیدن کار و تلاش، رفتار لطیف با طبیعت، زندگی کردن با عشق پرشور در عین ترس و هیبت از خداوند، التزام کامل به شریعت در عین پرداختن به طریقت و حقیقت. در نوع دوم از شاخص‌ها، دو نوع شاخص ایجابی و سلبی می‌توان تشخیص داد. شاخص‌های ایجابی، دو مورد هستند: رشد رفتارهای جمعی معنوی و رشد تعالیم معنوی. شاخص‌های سلبی نیز چهار مورد را در برمی‌گیرند: بحران دینداری، بحران اخلاق، رشد فرهنگ و سبک زندگی پست مدرن، رشد فرهنگ دینی شرق کافرکیش. در پایان این تحقیق متذکر شده‌ایم که معنویت چگونه در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، جای می‌گیرد. آثار معنویت بر فرد که عبارتند از بلوغ دینداری، هویت‌یابی وجودی، آرامش-توکل و سلامت روانی و سخت‌کوشی و انضباط کار، موجب تاثیرات شگرفی بر جامعه می‌شوند. آثار معنویت بر جامعه عبارتند از: ارتقای روابط و فضای سالم اجتماعی، افزایش خلاقیت و راندمان کار و رشد متوازن حوزه‌های اقتصاد، سیاست و فرهنگ. جامعه‌ای که از معنویت چنین تاثیراتی را گرفته باشد، بر تمدن اسلامی اثر عمیق خواهد گذارد به‌گونه‌ای که موجب همبستگی ملل اسلامی، ایستادگی شجاعانه در برابر استکبار جهانی و اعانه تمدن اسلامی به جهان بشریت در زمینه نوآوری‌های علمی، صلح، محیط‌زیست، غیره خواهد شد. چنین تحولی در تمدن اسلامی، به‌منزله ارایه الگویی است زنده از یک تمدن بالغ و بالنده به جهان.

واژگان کلیدی: معنویت اصیل اسلامی، معنویت سکولار، الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، تحول عمیق اگزیستانسیال.